ALÂÜDDÎN-İ SEMERKANDÎ (Muhammed bin Ahmed)

Hanefî fıkıh âlimlerinden. “Tuhfet-ül-fukahâ” kitabının sahibidir. İsmi, Muhammed bin Ahmed bin Ebî Ahmed es-Semerkandî’dir. Künyesi, Ebû Bekr veya Ebû Mensûr’dur. Türkistan’ın Semerkand şehrindendir. “Alâüddîn-i Semerkandî” lakabı ile meşhûr oldu. Bir ara Haleb’de kaldı. Sonra Buhârâ’ya yerleşti. Doğum târihi hakkında kaynak eserlerde hiçbir târihe rastlanmamıştır. Hanefî mezhebindeki büyük fıkıh âlimlerinden Sadr-ül-İslâm Ebü’l-Yüsr el-Pezdevîden ve Ebü’l-Mu’în Meymûn el-Mekhûlî’den fıkıh ilmini öğrendi. “Tuhfet-ül-fukahâ” ismindeki meşhûr fıkıh kitabını yazdı. Kızı Fâtıma-i fakîhe de, büyük bir fıkıh âlimi idi. Onu, talebelerinin büyüklerinden ve “Bedâyı’ ve Sanayi’” kitabının sahibi Ebû Bekr el-Kâşânî ile evlendirdi. 539 (m. 1144) yılında Buhârâ’da vefât etti.

Alâüddîn-i Semerkandî’nin birinci hocası Sadr-ül-İslâm Pezdevî, İsmâil bin Abdüssâdık’tan, o da Ebû Muhammed Abdülkerîm bin Mûsâ bin Îsâ el-Pezdevî’den, o da İmâm-ı Ebû Mensûr-ı Mâtürîdî’den, o da Ahmed bin İshâk Ebû Bekr el-Cürcânî’den, o da İmâm-ı Muhammed Şeybânî’den ve o da İmâm-ı a’zam Ebû Hanîfe’den olmak üzere nakil ile gelen fıkıh ilmini tahsil etti. O, ayrıca İmâm-ı Ebû Yûsuf yolu ile gelen fıkıh ilmini de tahsil etmiştir. Onun ikincisi hocası Ebü’l-Mu’în Meymûn el-Mekhûlî de, babası Mekhûl’den, o da kendi babası Ebü’l-Mutî’ Mekhûl’den, o da Ebû Bekr el-Cürcânî’den, o da Ebû Süleymân’dan, o da İmâm-ı Muhammed bin Hasen eş-Şeybânî’den gelen ilimleri tahsil etmişti. Böylece iki yoldan da Hanefî fıkhını tahsil etmek imkânını bulmuştur.

Alâüddîn-i Semerkandî’nin yetiştirdiği en büyük talebelerinden birisi, kendi kızı Fâtıma idi. O, “Fâtıma-i fakîhe” diye meşhûr olmuştu. Babasından fıkıh ilmini tahsil etmiş ve büyük bir fakîhe olarak yetişmişti. Babasının yazdığı “Tuhfet-ül-fukahâ” kitabını ezberlemişti. Bu hanım fıkıh âlimi, o dereceye yükselmişti ki, babasının verdiği fetvâlarda imzası görülürdü. Fâtıma’nın kocası Ebû Bekr el-Kâşânî de, Alâüddîn-i Semerkandî’nin en büyük talebelerindendir. Kâşânî, fıkıh ilmini tahsil ettikten sonra, hocasının “Tuhfet-ül-fukahâ” kitabını şerh ederek, “Bedâyı’-üs-sanâyı’ fî tertîb-iş-şerâyı’” ismini vermiştir. Hocası Alâüddîn-i Semerkandî tarafından çok beğenilen bu kitabına mükâfat olarak, kızı Fâtıma-i fakîhe ile evlendirildi. Böylece hocasının dâmâdı oldu. Hanefî mezhebinin kıymetli fıkıh kitaplarından birisi olan “El-Hidâye”nin sahibi Burhanüddîn-i Mergınânî’ye 545 (m. 1150) yılında bütün mesmû’âtı (diğer âlimlerden öğrendikleri) için de icâzet veren Muhammed bin Hüseyn bin Nasr bin Abdülazîz el-Bendânîcî de, Alâüddîn-i Semerkandî’nin talebesidir.

Sem’ânî onun hakkında diyor ki, “O, Buhârâ’ya yerleşmiş olup, fetvâ, münâzara, usûl ve kelâm ilimlerinde üstün bir âlimdir. Bana icâzet vermiştir.”

Alâüddîn-i Semerkandî’nin çok kıymetli eserleri vardır. Bunlardan ba’zıları, bugüne kadar intikâl etmiş olan fıkıh ve usûl ilimlerine dâir olan eserlerdir. Ba’zıları da, kaynaklardan sırf isimleri öğrenilebilen fıkıh kitaplarıdır. Başlıcaları şunlardır:

1. Mîzân-ül-usûl fî nectâic-il-ukûl: Fıkıh usûlüne dâir bir eserdir. Bugüne kadar intikâl eden eserlerindendir.

2. Tuhfet-ül-fukahâ: Hanefî fıkhını, ne çok geniş ve ne de çok kısa olmadan, kolay anlaşılır ve tertipli bir şekilde anlatan, hem ilmî ve hem de pratik bir eserdir. Bu kitap, talebesi ve dâmâdı olan Ebû Bekr el-Kâşâni tarafından “Bedâyı’-üs-

sanâyı” eseriyle şerh edilmiştir. Bu eser, Ebü’l-Hüseyn el-Kudûrî’nin işlemediği konuları ele almak, delîllerini vermek ve bunları bir sistem içinde izah etmek için yazılmıştır ki, bu husûs eserin başında açıkça gösterilmektedir. Bu kitap, Muhammed Zeki Abdülberr tarafından yeniden tab edilerek neşredilmiştir. Beyrut’ta basılmıştır.

Ayrıca onun, “El-Lübâb fî usûl-il-fıkh”, “El-Mebsût”, “Şerh-üt-Tahâvî”, “Ez-Ziyâdât”, “Şerh-ül-Câmi’-il-kebîr”, “Şerh-i manzûmât-in-Nesefî” ve daha başka değişik konularda eserleri bulunduğunu kaynak eserleri zikretmektedir.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) El-Fevâid-ül-behiyye (Lüknevî) sh. 158

2) Mu’cem-ül-müellifîn cild-8, sh. 228

3) El-A’lâm cild-5, sh. 317

4) Miftâh-üs-se’âde cild-2, sh. 273, 274

5) Tabakât-ül-fukahâ (Taşköprüzâde) sh. 95

6) Tâc-üt-terâcim varak-175 a

7) Cevâhir-ül-mudıyye varak-114 a